

ТМ	Г. XXIX	Бр. 3	Стр. 295 - 309	Ниш	јул - септембар	2005.
----	---------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 336:338.43 336:316.334.55 316.344.23

Прегледни научни рад

Примљено: 03.05.2005.

Јасмина Глишовић-Mezieras

Consultative Group to Assist the Poor

World Bank

Париз (Француска)

Милица Миливојевић

Фонд за микро-развој

Ужице

У МЕЂУНАРОДНОЈ ГОДИНИ МИКРО-КРЕДИТА: РУРАЛНИ СЕКТОР И МИКРО-ФИНАНСИРАЊЕ У СРБИЈИ

Резиме

Најзначајнији циљ 21. века постављен од стране Уједињених нација јесте елиминација сиромаштва. Три четвртине сиромашних у свету живи у руралним подручјима. Када је реч о Србији, стопа сиромаштва највише је у југоисточној Србији, а нарочито у сеоским подручјима. Многе студије које су рађене широм света показују да је микро-финансирање један од начина борбе против сиромаштва. Микро-финансије су намењене како сиромашнима, тако и свима онима који су из било којих разлога искључени из финансијског система. Методологије које примењују микро-финансијски програми могу бити од користи и традиционалним програмима финансирања. Фонд за микро-развој је пример организације у Србији која скоро половину свог пласмана усмерава у рурална подручја.

Кључне речи: микро-финансије, руралне финансије,
финансирање пољопривреде, сиромаштво.

Миленијумски развојни циљеви

Елиминација сиромаштва, достигнуће које се жели остварити Миленијумским развојним циљевима, најзначајнији је развојни циљ 21. века. Упркос великим помацима постигнутим у последњих 50 година, 1,2 милијарде људи, што представља 1/5 становника пла-

нете, има примања мања од USA \$ 1 на дан, без приступа многим социјалним услугама које су основа за пристојан људски живот.

Миленијумски развојни циљеви

1. Искоренити екстремно сиромаштво и глад: смањити за половину број људи чија су примања мања од \$1 на дан; смањити за половину број људи који пате од глади.

2. Осигурати универзално основно образовање: осигурати да сви дечаци и девојчице заврше комплетно основно образовање.

3. Промовисати једнакост полова и оснажити женску популацију: елиминисати неједнакост полова у основном и средњем образовању до 2005. године и на свим нивоима образовања до 2015.

4. Снизити стопу смртности деце: смањити за двије трећине смртност деце испод пет година старости.

5. Унаприједити здравље мајки: смањити за три четвртине стопу смртности мајки.

6. Сузбијати сиду, маларију и остале болести: зауставити и спрјечити ширење; зауставити и спречити ширење маларије и осталих распрострањених болести.

7. Осигурати одрживост околине: интегрисати принципе одрживог развоја у политику и програме земаља; спречити губитке еколошких ресурса; смањити за половину број људи који немају одржив приступ здравој питкој води и основним санитарацијама;

8. Развити глобално партнерство за развој.

Утицај економског раста на сиромаштво, посматрано у целини, зависи од низа фактора који утичу на природу тог раста, али емпијско искуство је неумољиво. У источној Азији и на Пацифику, дакле у региону с највећим растом у 1990-им годинама, раст GDP-а по глави становника од 6,4% резултирао је 15%-тним падом стопе сиромаштва (коришћени критеријум је 2 \$ на дан), а у Јужној Азији 3,3% годишњег раста водило је ка 8,4%-тном паду сиромаштва. На супрот томе, раст од 1,6% у Латинској Америци и Карибима и 1,0% на Блиском истоку и у северној Африци проузроковао је маргинално погоршање стопа сиромаштва. Оно што је још драматичније, негативне стопе раста повећале су стопу сиромаштва за 1,6% у субсахарској Африци и за 13,5% у Европи и централној Азији. Порука је јасна: одржив економски раст смањује сиромаштво. Веза је исто тако јасна између економског раста и снажног приватног улагања. Студија која је обухватила 50 земаља у развоју између 1970. и 1998. године бавила се односом између приватних и јавних улагања, економским растом и приходом. Земље с већим економским растом показале су више приватних инвестиција (UNDP, 2004).

Пољопривреда је од посебног интереса јер 75% људи који живе с мање од \$ 1 на дан потичу из руралних подручја и њихов живот зависи од властите производње.

Миленијумски развојни циљеви, који су амбициозни и по интензитету и по обиму, могу се реализовати само ангажованом применом најбољег знања у пракси. Међутим, неки охрабрујући примери показују да приватно предузетништво и микро-финансирање могу ублажити сиромаштво.

Сиромаштво у Србији

Последњу деценију двадесетог века у Србији карактерисао је пад животног стандарда становништва и раст сиромаштва. Ситуација је последњих година боља у сфери монетарне политике, као и многих других аспеката живота али кратак период транзиције и приватизације карактерисала су и нова отпуштања радне снаге и велики број незапослених. Ови негативни трендови настали су као последица десетогодишње опште политичке и економске кризе, рата у окружењу, међународне изолације земље и НАТО бомбардовања. Овакво стање на тржишту рада имало је за последицу пад реалних зарада и кашњења у њиховој исплати, што је генерисало драматично материјално сиромашење и социјално раслојавање становништва. Сliku сиромаштва допуњује и 480,000 избеглица и расељених лица која су нашла уточиште на територији Србије.

Сиромаштво у Србији у 2002. години (Анкета о животном стандарду становништва (АЖС), 2002) по први пут је дефинисано коришћењем домаћинства као основног агрегата за мерење сиромаштва. Израчуната је укупна линија сиромаштва за стандардно дефинисано четворочлано домаћинство која је износила 222 USD месечно или 72 USD месечно по потрошачкој јединици. У 2002. години, 10.6% становништва је било сиромашно, односно, приближно сваки десети становник у Србији налазио се испод линије сиромаштва са потрошњом по потрошачкој јединици која је у просеку била мања од 72 USD месечно, тј. 2.4 USD дневно. Анализе АЖС су показале велику концентрацију становништва око линије сиромаштва. Мање померање линије сиромаштва нагоре значајно би повећало проценат сиромашних. У ту сврху изведена је друга линија сиромаштва за потребе анализе становништва које се налази *близу* линије сиромаштва. Она је износила 88 USD месечно по потрошачкој јединици и испод ове линије налазило се 20% или око 1,600,000 материјално недовољно обезбеђених (МНО) становника.

Категорије становништва највише изложене ризику сиромаштва су необразовани (са незавршеном основном школом), незапослени, лица старија од 65 година и деца, домаћинства са 5 и више чланова, старачка домаћинства и становници руралних подручја југоисточне и западне Србије.

Регионални и рурални аспекти сиромаштва

Подаци показују да Србију карактеришу велике разлике у регионалној развијености. Екстензиван развој и доминација секторских над структурним и просторним критеријумима довели су до неравномерног развоја и нерационалног регионалног распореда привредних активности и становништва и на крају до велике поларизације региона, урбаних и руралних подручја у нивоу развијености.

По основним показатељима коришћеним за дефинисање (не)развијености општина: национални доходак по становнику, степен запослености, промет у трговини на мало по становнику, регион са најнижим степеном развијености је југоисточна Србија у којој су једино град Ниш и општине Пирот и Врање у нивоу републичког просека док су остале општине испод просека или су у рангу неразвијених будући да њихов ниво развијености према овим показатељима не прелази 50% просека Републике. То су општине *Медвеђа, Лесковац, Црна Трава, Бабушница, Димитровград и Прешево*.

Регион са највећим уделом сиромашних је Југоисточна Србија где је испод линије сиромаштва 16.6% становништва. Следећи регион по броју и карактеристикама сиромашних је Западна Србија са 13.5% сиромашних. Нарочито су рурална подручја у ова два региона изложена ризику сиромаштва. Четвртина укупног броја сиромашних живи у руралним подручјима југоисточне и западне Србије.

Виши ниво сиромаштва у руралним подручјима представља промену у односу на деведесте године када је сиромаштво било израженије у градовима због дубоке економске кризе.

Првих година 21. века сиромаштво у Србији је генерално смањено, и у градским и у сеоским подручјима, међутим брже опадање броја сиромашних у градовима указује да је пораст дохотка произашао из повећања економских активности и прилива иностраних средстава неједнако дистрибуиран и територијално и по економским активностима, односно да је знатно мањи део инвестиција улаган у пољопривредне него у остале активности.

Основни узроци вишег нивоа сиромаштва у руралним подручјима су старење сеоског становништва и следствено смањена способност привређивања, затим неповољнија образовна структура као и неповољна поседовна структура, из чега произилази дугорочно неповољан положај пољопривредне производње, док су могућности ангажовања у ванпољопривредним делатностима веома ограничене.

У руралним подручјима живи око 58% свих сиромашних; удео сиромашних међу руралним становништвом је 14.2% (у градовима 7.8%), односно сваки седми становник руралних подручја је сиромашан.

Регионално посматрано, рурално сиромаштво је најраширеније у крајевима Србије који су и по укупном сиромаштву најугроже-

нији. Стопа руралног сиромаштва је највиша у југоисточној Србији и износи 22.7%, затим у западној 14.4% и у централној Србији 13.2%.

Рурална подручја Југоисточне Србије

Рурална подручја Југоисточне Србије су двоструко више изложена ризику сиромаштва у односу на просек целе популације, док је ризик сиромаштва у урбаним подручјима скоро на нивоу просека. Становништво руралног подручја Југоисточне Србије не само што је најсиромашније већ је сиромаштво у том региону најдубље и најоштрије. Дубина сиромаштва у руралним подручјима Југоисточне Србије је 5% док је на нивоу Републике 2.2%, што значи да је за елиминасање руралног сиромаштва у том региону потребно мобилисати duplo више средстава од републичког просека. Оштрина сиромаштва је индикатор степена неједнакости међу сиромашнима који узима у обзир то што се неки сиромашни налазе дубље у сиромаштву, односно даље испод линије сиромаштва. У руралним подручјима Југоисточне Србије оштрина сиромаштва износи 1.7% док је на републичком нивоу 0.8%.

Иако је од 2000. године, са успостављањем макроекономске стабилности и реалним растом бруто друштвеног производа (просечно 5% годишње), као и са повећањем реалних зарада и других примања становништва, дошло до раста потрошње и животног стандарда, слика сиромаштва у Србији је и даље драматична. Треба имати у виду и да горе наведени подаци не обухватају у потпуности избеглице и расељена лица, који су угроженији у односу на стално становништво Србије.¹

Микрофинансирање, руралне финансије и финансирање пољопривреде

Појам микрофинансирања

Уједињене нације прогласиле су 2005. годину међународном годином микро-финансирања и објавиле да је микрофинансирање један од најсигурнијих начина за остваривање мелинијумских развојних циљева. Термин "микрофинансирање" од недавно се појавио и у речнику развијених земаља, а овај концепт све више заузима значајно место широм света.

Сам концепт насто је заправо у Бангладешу 1976. године када је професор Мухамед Јунус почео са одобравањем микро-кредита у ок-

¹ Анкетом нису обухваћени Роми, нити 25.000 лица у колективним центрима.

виру система који је касније постао познат широм света као Grameen Bank.²

Под појмом "микрофинансирање" најчешће се подразумева обезбеђивање малих кредита сиромашним предузетницима и предузетницима са ниским приходима да би им се на тај начин помогло да отпочну или прошире свој микро-бизнис. Временом, концепт је еволуирао и сада укључује и пружање других финансијских услуга (осигурање, штедњу, трансфер новца) свима који немају приступ традиционалним финансијским институцијама.

Многе студије утицаја микрофинансирања, а нарочито микро-кредита, које су рађене у свету показују да микро-кредит представља један од начина борбе против сиромаштва.³ Међутим, микро-кредит није увек прави одговор. Микро-кредит представља и оптерећење. У случају да клијенти немају могућности отплате, микро-кредит их може довести у лошију финансијску ситуацију. За оне који су изузетно угрожени, држава мора изнаћи друга решења

Руралне финансије

Најпре, потребно је направити разграничење између појма "руралне финансије" и "финансирања пољопривреде".

Наиме, појам "руралне финансије" односи се на финансијске услуге које користе људи у сеоским подручјима без обзира на ниво прихода, док се под појмом "финансирање пољопривреде" подразумева финансирање пољопривредних активности (о чему ће више речи бити касније).

Чак и у земљама са релативно развијеним финансијским системима рурално становништво често нема адекватан приступ финансијским услугама, или су оне непримерене његовим потребама.

Рурална подручја у Србији су у том смислу у неповољнијој позицији од урбаних подручја. Неадекватна инфраструктура, проблеми и трошкови транспорта додатно отежавају приступ финансијским услугама. С друге стране, финансијске институције углавном пружају финансијске услуге које нису у довољној мери прилагођене потребама сеоског подручја. Треба имати у виду и да велики број пољопривредних домаћинстава у Србији живи испод или око границе сиромаштва, што додатно отежава ситуацију.

² Тренутно, Grameen Bank има 4,35 милиона клијената. Циљна група су сиромашни а кредит добијају без икакве залогe кроз систем "солидарних група". Од почетка програма банка је на овај начин исплатила кредите у износу од 4,74 милијарди долара. Више података о може се прочитати на: www.grameen-info.org

³ У Србији је овакву студију спровео Фонд за микро-развој. Више о импакту микро-кредита у Србији може се наћи на: www.mdf.org.yu

Технике и принципи микрофинансирања могу бити користан начин за ширење досега финансијских услуга, а многе микро-финансијске организације у свету специјализоване су за рад у руралним подручјима.⁴

Финансирање пољопривреде

Финансирање пољопривреде је једна од важних стратегија коју владе и развојне агенције примењују у процесу стимулисања развоја руралних подручја. Према проценама, у претходне четири деценије пољопривредне агенције и организације широм света, каналисале су милијарде долара у пољопривредну производњу у виду зајмова. Међутим, генерално се може рећи да су за овакав начин финансирања биле карактеристичне лоше стопе отплате и високе субвенције које нису биле одрживе на дужи период (Von Pischke, 1991).

Подршка финансирању пољопривреде у свету је постепено опадала у последње три деценије. Примера ради, у периоду од 1978. до 1981. године зајмови за пољопривреду су износили и до 30% укупног портфолија Светске банке, да би у првој половини деведесетих опали на 17%. Делимично, разлог за овакво стање је и генерално разочарање перформансама великих пољопривредних пројеката широм света (Светска банка, 2003).

Међутим, финансирање пољопривреде је од недавно поново почело да заузима важно место у приоритетима и плановима влада, донатора и интернационалних развојних организација широм света, а стара парадигма замењена је новом.

Стара парадигма која је преовлађивала до средине 1980-их, заснивала се на субвенционисаним кредитима за пољопривреду и није била тржишно усмерена. Ова парадигма почивала је на схватању да пољопривредни произвођачи немају могућности нити воље да плате тржишне цене зајмова. Нова парадигма међутим, полази од тражње и заснива се на томе да су пољопривредним предузетницима потребне све финансијске услуге, као што су могућност штедње, приступ кредитима и осигурање. Нова парадигма је усмерена на изградњу одрживих финансијских институција и система који ће омогућити да финансијске услуге буду доступне пољопривредном становништву и пољопривредницима.

Нова парадигма такође уважава и чињеницу да су високи трансакциони трошкови и ризик како за клијенте (пољопривредне предузетнике), тако и за финансијске организације, основни разлози

⁴ Више се може прочитати на следећим страницама: www.villagebanking.org и www.ruralfinance.org.

за јаз који постоји између понуде и тражње. Због тога, сматра се да је потребно акценат ставити на изналажење технолошких и институционалних иновација (укључујући адекватне подстицајне механизме) које ће утицати на смањење ризика и трошкова пружања финансијских услуга. Нова парадигма препознаје могућност неуспеха како тржишта, тако и разних владиних програма и негира тезу заговорника тржишне либерализације који сматрају да ће тржиште које функционише на либералном принципу функционисати оптимално. Напротив, тржишна либерализација сматра се потребним али не и довољним условом за ширење досега финансијских система. Када је реч о јавном улагању у руралне финансије сматра се да треба тежити улагању у знање и радну снагу а мање у капитал, као што је то био случај раније (Zeller, 2004).

У циљу ревитализације села и унапређења пољопривреде којој се у Србији одувек приступало више као социјалној категорији а не као равноправној привредној грани, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде покренуло је Програм мера за подстицање пољопривредне производње који подразумева три основна задатка: утврђивање стратегије развоја пољопривреде, исплату субвенција, премија, регреса и кредита директно пољопривредним произвођачима и успостављање мреже пољопривредних станица ради ефикаснијег обезбеђивања протока знања и информација потребних пољопривредним произвођачима.

У ту сврху Министарство пољопривреде је за кредитирање *регистрованих* пољопривредних газдинстава⁵ обезбедило из буџета 3,7 милијарди динара за 2004. годину и 3,5 милијарди динара за 2005. годину (Министарство за пољопривреду, 2005). Упоредо са програмом кредитирања, Министарство је започело и спровођење Програма мера за унапређење села. Регистровани пољопривредни произвођачи могу да остваре 20-50% бесповратних средстава кроз сопствене инвестиције у производњу или кроз активности усмерене на промовисање живота на селу.

Кредити се реализују посредством пословних банака са којима је Министарство пољопривреде потписало Уговор о кредитирању пољопривредних газдинстава. Одобрени кредити се уплаћују на наменске рачуне клијената. Следеће банке су потписници уговора за 2005. годину: Национална штедионица, Кулска банка, Ексим банка,

⁵ Пољопривредним газдинством сматра се газдинство са најмање 0,5 хектара пољопривредног земљишта на коме се одвија пољопривредна производња. Упис у Регистар пољопривредних газдинстава је бесплатан, и у њега се уписују: индивидуални пољопривредни произвођачи, предузећа и предузетници који су регистровани за обављање пољопривредне производње, земљорадничке задруге и научноистраживачке организације из области пољопривреде.

Војвођанска банка, Новосадска банка, Панонска банка, Јубанка, Хипо Алпе Адриа банка и Комерцијална банка. Неке од ових банака, Војвођанска банка, на пример, одобравају пољопривредне кредите и из сопствених кредитних линија.

Од других банака које кредитирају пољопривреду треба поменути Reiffeisen bank-у у којој је 44,8% укупног пласмана пласирано у пољопривреду, углавном у прерађивачку индустрију (Reiffeisen bank, 2004).

Искуства банака у погледу пољопривредних кредита указују на следеће: финансирање пољопривреде је увек у каснијој фази развоја банке, доминантни су краткорочни кредити, фокус је на прерађивачкој индустрији док се финансирање примарне пољопривредне производње углавном одвија кроз сарадњу индивидуалних пољопривредних произвођача, малих и средњих предузећа са корпоративним клијентима што је првенствено узроковано постојећим ограничењима у погледу нерегулисаних својинских односа на земљишту.

Микрофинансијске организације могу научити доста тога од традиционалних програма финансирања пољопривреде (о томе како креирати производе који боље одражавају проток новца који прати циклус пољопривредне производње, на пример), али и традиционални програми финансирања пољопривреде могу усвојити тактике микрофинансирања које пак могу повољно утицати на смањење ризика и креирање на дужи рок одрживих програма финансирања пољопривреде.

Традиционални програми финансирања пољопривреде (ту спадају разни владини програми, финансирање путем банака, развојних агенција и сл.) често се односе само на регистрована пољопривредна газдинства, док велики број ситних пољопривредних произвођача није обухваћен. У наставку рада (на примеру микрофинансијске организације), биће показано да овакве организације могу на одрживој основи обезбедити финансијске услуге (у Србији је то за сада само кредит) управо категоријама становништва којима средства финансирања нису доступна.

Микрофинансирање – тренутна слика у свету и код нас

Преме подацима Микро-кредитног самита (Daley-Harris, 2004) крајем 2003. године око 3.000 микро-финансијских организација у свету, које шаљу своје податке овом самиту, имале су 80,9 милиона клијената од којих око 55 милиона спада у категорију најсиромашнијих.

Микрофинансијски центар из Пољске (MFC, 2003), процењује да је на подручју Балкана тренутно присутно 135 микрофинансијских организација, које имају близу 138.000 корисника кредита и више од

211.000 штедиша (вредност микро кредита тренутно у оптицају износи око 255 милиона USD, док је вредност депозита око 391 милион USD).

Босна и Херцеговина тренутно има више од 40 регистрованих микрокредитних организација (МКО) (као што су Призма, Микрофин, ЕКИ, Ми Боспо, Партнер) и представља једно од најконкурентнијих микрофинансијских тржишта у централној и источној Европи. Такође, босанске МКО постижу највиши ниво профитабилности у поређењу са организацијама у централној и источној Европи.

Светска банка, која је иначе један од главних финансијера микро-финансирања у свету, пласирала је око 45 милиона долара за програме микро-финансирања у Босни.

Неке од ових организације имају примарну мисију да раде са сиромашним и станивништвом са ниским приходима. Најпознатија организација која ради са сиромашним корисницима је *Призма*. Призма тренутно има 12, 414 клијената од који су преко 98% жене. Активни портфолио ове организације износи око 8,5 милиона долара.⁶

Црна Гора

Микрофинансирање у Црној Гори је релативно новијег датума. Уредбом Владе РЦГ усвојене крајем 1998. године ("Уредба о начину одобравања кредита невладиних иностраних организација физичким и правним лицима у Црној Гори" Сл. лист 32/98), створени су правни предуслови за отпочињање програма микрофинансирања. У другој половини 1999. године стартовала су три најзначајнија микрокредитна програма која и данас постоје и пружају подршку микропредузетницима. То су међународна организација Opportunity International у сарадњи са новооснованом домаћом организацијом Микрокредит Монтенегро, међународна организација World Vision у сарадњи са домаћом организацијом Агроинвест (кредити Агроинвеста намењени су искључиво за сеоска подручја) и домаћа организација Алтер Модус.

Поменути три програма су за протекли период кумулативно реализовала више од 28.000 кредита у укупној вредности од преко 40 милиона еура. Изузетно је важно поменути да сва три програма од свог оснивања бележе изузетну потражњу и да та потражња у континуитету вишеструко премашује финансијске могућности програма. Такође је важно рећи да Светска банка и Европска банка за реконструкцију и развој показују интересовање за даљи развој микрофинансирања у Црној Гори (Стратегија развоја и редукције сиромаштва, 2003).⁷

⁶ Више о овој организацији може се прочитати на: www.prizma.ba

⁷ Микрокредитни програми тренутно функционишу у складу са новоусвојеном одлуком Централне банке Црне Горе.

Србија

У Србији тренутно постоје три микро-кредитне организације које укупно имају око 6.000 клијената. Такође, и неке комерцијалне банке пласирају и микро-кредите поред својих осталих активности.

Микро-финансирање није регулисано посебним законима и уредбама. Фонд за микро-развој и МикроФинс (две од три поменуте микро-финансијске организације) послују преко комисионих уговора склопљених са пословним банкама, док трећа организација, Агроинвест примењује гарантно-депозитни модел (Росић, 2004).

У наставку рада, користећи пример домаће микро-кредитне организације, биће анализирана структура клијената, са посебним освртом на клијенте из руралних подручја.

Фонд за микро-развој

За истраживање су послужили подаци Фонда за микро-развој (ФМР) и подаци из Студије импакта микро-кредитног програма коју је ФМР спровео 2003. године.

Удружење грађана ФМР је микро-финансијски оријентисана организација са циљем подршке унапређењу социо-економског стандарда економски активног и сиромашног становништва у Србији.

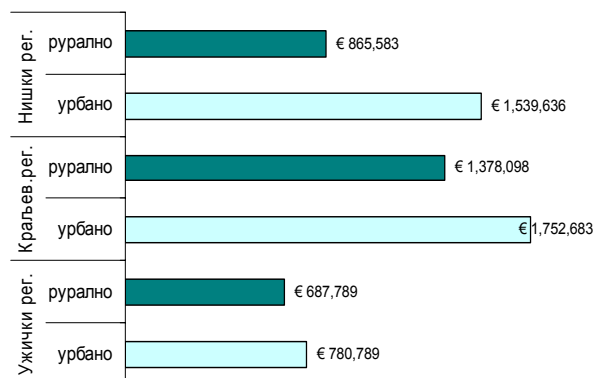
Микро-кредитни програм се спроводи у 50 општина у Србији, регионалне канцеларије налазе се у Нишу, Краљеву и Ужицу, док је административна канцеларија у Београду. Општине које покрива нишка канцеларија ФМРа су: Ниш, Лесковац, Врање, Крушевац, Крагујевац и Јагодина као и све остале мање општине југоисточне Србије које ФМР покрива из ових већих центара. У краљевачком региону, општине у којима ФМР ради су: Краљево, Врњачка Бања, Трстеник, Чачак и Горњи Милановац. У ужичком региону то су: Ужице, Пожега, Ариље, Ваљево, Чајетина, Нова Варош и Нови Пазар.

Микро-кредитни програм ФМР-а обезбеђује сталан приступ финансијским средствима људима са предузетничким способностима и идејама који нису у могућности да средства обезбеде од формалних извора финансирања. ФМР је у протеклих четири године радио првенствено са избеглицама из БиХ и Хрватске и интерно расељеним лицима са Косова, а сада има за циљ пружање микро-кредита свим угроженим категоријама становништва.

Микро-кредити ФМР-а су наменски кредити за започињање или развој постојеће пословне делатности. Износи се крећу од 200-1200 евра за први зајам, док сваки поновљени зајам може бити за 50% већи од претходног. Рокови отплате су до 12 месеци за први и до 18 месеци за поновљени зајам. Отплате су месечне. Камата је стимулативна и креће се од 12-18% годишње.

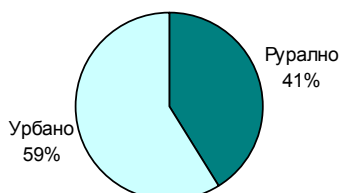
Издати микро-кредити ФМР-а у периоду март 2001-март 2005

Подручје	Број кредита	Одобрени износ у ЕУР
Рурално	2.510	2.928.481
Урбано	3.260	4.076.096
Укупно	5.770	7.004.577

Одобрени износ издатих кредита по регионалним јединицама и типу подручја

Када је реч о тренутно активним микро-кредитима ФМР-а може се уочити да ова организација има релативно високо учешће клијената из руралних подручја.

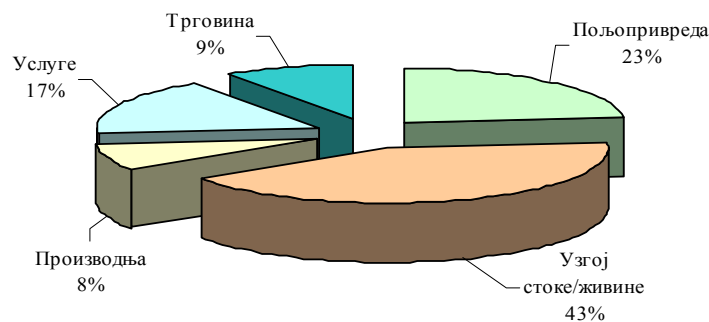

Заступљеност клијената по подручјима

Три регионалне јединице у којима ФМР ради: западни (ужички) регион, централни (краљевачки) и источни (нишки) регион разликују се по преовлађујућим пословним делатностима којима се баве клијенти. Тако, у ужичком региону већина клијената у руралним подручјима бави се узгојем стоке и то нарочито узгојем крава, живине и овчарством; главна земљорадничка делатност је узгој малина, а од услужних делатности преовлађују планински туризам и угоститељство. У краљевачком региону преовлађују узгој стоке (свиње, краве и живина), узгој поврћа у пластеницима и услуге (угоститељство, аутосервиси, фризерски салони). У нишком региону најзаступљенији су свињогојство и живинарство, а потом занатске услуге и производња, првенствено столарство. Наредни график приказује струк-

туру микро-кредита према типу делатности у руралним срединама сва три региона.

Активни микро-кредити ФМРа у руралним подручјима

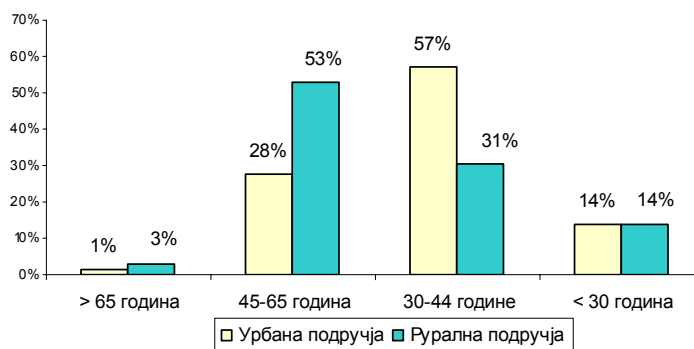

Тип бизниса

Послови којима се баве клијенти ФМРа у руралним подручјима углавном нису регистровани, свега је 15% регистрованих бизниса и то из области трговине, угоститељства и туризма. Разлог високог процента нерегистрованих бизниса је највеће учешће примарне пољопривредне производње у пословима руралне клијентеле ФМРа (66%), а која по важећим законима не мора да буде регистрована.

Оно што посебно треба истаћи за клијенте у руралним подручјима је да је чак 72% поновљених кредита одобрено по повољнијим каматним стопама од 1-1,3% месечно, тзв. бонитетима које ФМР одобрава клијентима који отплаћују кредите без кашњења.

Наредни график показује старосну структуру клијената, која је очекивано неповољнија у руралним подручјима.

Старосна структура

Када је реч о структури клијената у зависности од њиховог економског положаја, коришћена је линија сиромаштва утврђена ра-

није поменутом анкетом о животном стандарду становништва. На основу података из доње табеле може се закључити да је учешће сиромашних клијената у укупној клијентели ФМР-а изузетно високо.⁸

Активни клијенти ФМР-а: Рурално сиромаштво по регионима

	Западна Србија	Централна Србија	Југоисточна Србија	Укупно
% МНО	52%	24%	56%	41%
% сиромашних	41%	12%	37%	27%

Подаци ФМР-а показују да ова организација пласира кредите циљној групи која најчешће нема могућност узимања кредита у банкама. Ови клијенти, који су у великој мери сиромашни, често немају мере обезбеђења (залоге, хипотеке и сл.), као ни сталан приход на текућем рачуну, а што је најчешћи услов банака. Такође, финансијске услуге, у овом случају микро-кредити, нису доступне ни великом броју ситних пољопривредних произвођача.

Финансијски показатељи ФМР-а такође показују да ова организација, и поред релативно високих трошкова које прати издавање великог броја малих зајмова на широком географском подручју, успева да одржи оперативну самоодрживост.

Закључак

Микрофинансирање није нити замена, нити концепт одвојен од целокупног финансијског система. Напротив, ново схватање полази од тога да је крајњи циљ микро-финансирања креирање финансијских система који ће омогућити приступ широком спектру финансијских услуга свима којима те услуге из било којих разлога нису доступне.

Микрофинансијске организације могу научити доста тога од традиционалних програма финансирања пољопривреде (о томе како креирати производе који боље одражавају проток новца који прати циклус пољопривредне производње, на пример) али и традиционални програми финансирања пољопривреде могу усвојити технике микрофинансирања, које пак могу повољно утицати на смањење ризика и креирање на дужи рок одрживих програма финансирања пољопривреде. Пример програма Фонда за микро-развој представља само једно од могућих решења.

⁸ Међутим, треба имати у виду да клијенти приликом исказивања породичних прихода углавном не узимају у обзир храну коју произведу за своје потребе као приход.

Jasmina Glišović-Mezieras, Paris
Milica Milivojević, Beograd

IN THE INTERNATIONAL YEAR OF MICRO-CREDIT: RURAL SECTOR AND MICRO-FINANCING IN SERBIA

Summary

For the United Nations the most important goal of the 21st century is elimination of poverty. Three quarter of the poor in the world live in rural areas. In Serbia, poverty rate is the highest in south-east Serbia, especially in rural areas. Many studies done around the world have proved that micro-finance presents one of the ways to fight against poverty. Microfinance programs are made for the poor, as well for all that are excluded from the financial system. Methodologies applied by microfinance institutions, could be also used in the traditional finance programs. Micro Development Fund is an example of organization that directs almost half of its portfolio to rural areas.

Key Words: Microfinance, Rural Finance, Agricultural Finance, Poverty